

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN YARATICI DÜŞÜNME DÜZEYLERİ İLE SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN İLİŞKİSİ (*)

Serap EMİR (**), Tolga ERDOĞAN (***), Aslıhan KUYUMCU (****)

ÖZET

Bu çalışmada, Türkçe Öğretmenliği öğrencilerinin yaratıcı düşünme becerileri ile sosyo-kültürel özelliklerinin ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini sosyo-kültürel özelliklerin hangisinin yordadığı da belirlenmek istenmiştir. Çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin yaratıcı düşünme düzeylerini belirlemek amacıyla Torrance Yaratıcı Düşünme Testi A formunun, Sözel Yaratıcı Düşünme Testi kullanılmıştır. Sosyo-kültürel özellikler ise, araştırmacılar tarafından hazırlanan Sosyo-kültürel Durum Belirleme Formu ile belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde Yaratıcılık düzeyleri ile sosyo- kültürel değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla değişkenlerin ara korelasyonu hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin yaratıcılık düzeylerini sosyo-kültürel değişkenlerin yordama gücünü belirlemek için Basamaklı Regrasyon (stepwise regression) analizleri yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yaratıcılık, Yaratıcı Düşünme, Sosyo- Kültürel Özellik.

ABSTRACT

In this study it is aimed to put forth the relationship between creative thinking skills and sociocultural characteristics of Turkish Language Teacher Education students. Moreover, sociocultural feature which enables prediction of creative thinking skills have been tried to be determined. The descriptive method has been used in the research. In the present study to determine the creative thinking skills of the students Torrance Creative Thinking Test A form, Verbal Creative Thinking Test

* 15.Eğitim Bilimleri Kongresinde poster bildirisi olarak sunulmuştur 13-15 Eylül 2006, Muğla.

** İstanbul Üniversitesi Hasan Afi Yüce Eğitim Fakültesi

*** Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi

**** Abant İzzet Baysal Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi

were used. The sociocultural features were gathered by the forms prepared by the researchers. In the analysis of the data, in order to define the relationship between the level of creativity and sociocultural variables, correlation was calculated. Besides this, to determine the predictability power of the level of creativity by sociocultural features, stepwise regression analyses were done.

Key Words: Creativity, Creative Thinking, Sociocultural Feature.

GİRİŞ

Günümüz toplumları düşünen ve düşündüklerini yaşamlarına geçiren bireyler istemektedir. Bu bireylerin yetiştirilmesine katkıda bulunan öğretmenlerin düşünme becerilerine sahip olması gerekir. Öğretmenler, problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerini kazanmış olmalıdırlar. Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme aynı anlamı taşımamasına rağmen bazen bu kavramların birbirinin yerine kullandığını görüyoruz. Halbuki yaratıcılık daha kapsamlıdır. Yaratıcılık yeni bir bakış açısı, yeni çözümler, yeni direktifler bulunmadaki kutupların bütünleşmesi ve özümsemesidir.

Yaratıcılık kavramı Latince “yapmak” ve Yunanca “yerine getirmek” ifadelerinden türetilmiştir. Yaratıcılık yaratıcı bir insanın yeni ve değerli bazı şeyleri yaparken hayal gücünü kullanarak onu daha iyi yapabilmek için onu değiştirmesidir (Young, 1985:77, Isenberg & Jalongo 1997:4-5). Yaratıcılık kavramı ilo bir bireyin varolan kalıplardan kurtulması veya farklı olmaktan korkmaması kastedilir (Saban, 2000:87). Yaratıcılık insanın sosyal, manevi, estetik, bilimsel ve teknolojik değeri olduğu kabul edilen yeni fikirleri, buluşları veya artistik objeleri üretme kapasitesidir (Vernon and Adamson 1977:67).

Yontar yaratıcılığın en az dört boyutlu düşünülmesi gerektiğini savunur ve yaratıcı süreç, yaratıcı ürün, yaratıcı birey ve yaratıcı durum olarak sıralar. Yaratıcı davranışın ortaya çıkmasını sağlayabildiği gibi engelleyebilir de. James’in Knellerden aktardığına (1965) göre yaratıcı olan bir birey çevresel, kültürel şartlar veya ürünler, fikirler ve gerçeklerle ilgili zihinsel bir süreç içerisinde olmalıdır. Kneller’e göre yaratıcılık her zaman yenilik ve geçerlilik olarak tanımlanır (David, 1998:12).

Graham Wallas (1926) yaratıcı düşünme sürecinin hazırlık, kuluçka, aydınlanma ve doğrulama olmak üzere dört aşamada gerçekleştiğini önermektedir.

- 1- Hazırlık Dönemi: Bir soruna bilinçli sistematik ve mantıksal yaklaşımı içerir.
- 2- Kuluçka Dönemi: Hazırlık safhasını takip eder. Bilinç kontrolü bulunmadığından yeni sentezler ve orijinal bazı görüşler ortaya çıkar.
- 3- Aydınlanma Dönemi: Çözüm dönemidir, kişinin zihninde canlanır ve bir önceki dönemde elde ettiği bilgiler arasında çeşitli sentezler yaparak kişinin çözümü bulduğu dönemdir.
- 4- Sonuçların Doğrulanması: Bilinçli ve akılcı bir dönemdir. Daha önce bulunan çözümlerin aksaklıkları giderilip, doğrulukları tekrar gözden geçirilir (Hilgard ve Atkins 1967: 385-386, Aktaran: Aslan, 1994: 28-29; San, 1993: 79; Özden, 2003: 179-180; Erden ve Akman, 1994: 222; Yıldırım, 1999: 40; Emir, Bahar 2003: 91-110). Bu sürecin sonucunda yaratıcı ürünler ortaya konulabilir.

Ernest Kris (1952) yaratıcılık sürecini, yaratıcılığın esinle ilgili aşaması ve özenli, ayrıntılaşmış aşaması şeklinde iki aşamada incelemiştir. Kris daha çok birinci aşama üzerinde durmaktadır. Bu aşamada egonun geçici olarak bilinç öncesi düşünme düzeyine geri dönüşe izin vermek için, düşünce süreci üzerindeki kontrolünü gevşettiği görüşündedir. Birincil süreç, düşünme dürtü yönelimli, fakat organize olmamış dominant öncesi yapıdadır. Bu düşünme türü anında oluşan nötr enerjinin serbest bırakılması, zevk verici olduğundan yaratıcılığa götürür. Kris geçici olarak mantıksal ve rasyonel düşünmenin kaldırılmasının gerekliliğine inanmaktadır (Sungur, 1997: 35).

Yaratıcı düşünme de mantıksal kurallar gibi öğrenilebilmekte ve geliştirilebilmektedir (Yıldırım, 1998: 45). Bu da okullarda eğitim yoluyla öğretmenler aracılığı ile sağlanabilmektedir. Öğretmenlerden beklenen bağımsız düşünen, sorun çözebilen, karar verme becerisi kazanmış yaratıcı düşünen, özgün bireylerin yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Torrance (1962: 16) yaratıcı düşünceyi, boşlukların, sorunların ve eksikliklerin farkında olma, bunlarla ilgili fikirler veya hipotezler oluşturma, sonuçlarını tartışma, mümkünse hipotezleri değiştirme ve yeniden sınama olarak tanımlamıştır. Weiss'e (1993: 46) göre ise yaratıcı düşünme; "yeni fikirler ortaya çıkarmak için zihnini kullanma; zihnine yeni bir biçim verme; zihnini kullanarak, yeni bir şeyin olmasını sağlama; yeni bir şeye neden olma, yeni bir şey yapma; hayal gücünü kullanarak yeni fikirler üretme; yeni bir şey tasarlama; yeni bir şey icat etmedir" .

Yaratıcı düşünme, bireylere yeni, özgün ürünler ortaya koyma, yeni çözümler bulma, bir senteze ulaşma düşüncesi sağlayan bir düşünce şeklidir (Emir, 2001: 35). Yaratıcı düşünmeye katkıda bulunduğu kabul edilen yetenekler vardır. Bunlardan Torrance (1966) tarafından geliştirilen araçlarla

ölçülen akıcılık, esneklik, orijinallik ve açıklama (açıklama) olarak bilinen yeteneklerdir.

a- *Açıklama*: Yaratıcılık için bir zemin oluşturur, aksi halde yaratıcılık sınırlı kalmaktadır.

b- *Akıcılık*: Belli bir süre içerisinde çok sayıda kabul edilebilecek düşünce, çözüm veya alternatifler üretmektir.

c- *Esneklik*: Üretilen düşünce, çözüm veya alternatiflerde çeşitliliktir. Olaylara çok yönlü bakış açısı geliştirmedir. Yaratıcılık düşüncede çeşitlilik ve olaylara farklı açılardan bakmayı gerektirir.

d- *Özgünlük*: Özgünlük veya orijinallik, zihinsel enerji gerektiren bir özellik olup, ortaya çıkan düşünce yeni ve az rastlanır olmalıdır. Başka bir deyişle, cevaplar alışılmışın dışında olmalıdır (Aktaran: Bonk ve Smith, 1998: 261-293; Aslan 1994; Özden, 2003:179; Emir, Bahar 2003: 91-110). Yaratıcı insanlarda bu yeteneklere sahip olduklarından bazen toplumsal sorunlar yaşayabilirler.

Yaratıcı insanlar çoğu zaman toplumun geleneksel kurallarına karşı gelerek bir anlamda anti sosyal davranışlar sergilerler. Aksi taktirde toplumda kabul edilen her şeyi uygulamak zorunda kalırlar. Oysaki yeni bir şeyin üretilmesi için farklılığa hazır olma, geleneksel düşüncelere karşı çıkma yani özel bir cesaret gereklidir. Anderson ve Cropley (1966) tarafından yapılan araştırmaya göre, ilköğretimdeki öğrenciler toplum tarafından doğru kabul edilen davranışları sergilemeyi tercih etmişlerdir. Bunun sayesinde sosyal kurallarla uyum içinde olunması hayatı günlük durumlarda tahmin edilebilir bir hale getirmiştir. Fakat bunun olumsuz bir yönü de bulunmaktadır. Sıra dışı ve orjinal davranışa rastlanma olasılığı azalacaktır. Toplumların, davranışların ve fikirlerin içinden geçtikleri filtreleri vardır. Kuralların ihlal edilmesi bir dereceye kadar toiere edilir ve bu da toplumdaki topluma, zamandan zamana, yaşa, sosyal konuma ve kuralı ihlal eden kişinin bireysel niteliklerine kadar çeşitlilik gösterir. Toplumun etkisine rağmen birçok insan yeni bir şeyler üretmektedir. Bu başarı çevredeki bazı yardımcı faktörlerle kolaylaşmaktadır. Özellikle toplumsal destek faktörleri yaratıcılığı belirleyen faktörlerdir. Bu faktörler ebeveynleri, öğretmenleri ve meslektaşları içermektedir. Bu gruplar veya kişiler, yaratıcı bireylerin içsel motivasyonunu geliştirmeleri bakımından son derece önemlidir (Cropley, 2001: 65-67).

Toplumdan gelen etki unsurlarını genelde kişinin ailesi, gelenekleri, din ve toplum düzeni olarak tanımlamak mümkündür. Yaratıcılıktaki başarı için, özgürlüğün ön plana çıktığı durumlarda kişi, tüm bu koşulların kendini fazlaca etkilemediği ortamlar aramıştır. Özde yaratıcı birey, yaşadığı toplum kurallarıyla tam anlamıyla uyumlanmış kişi değildir, zaten asıl amacının da herkesten değişik bir şey ortaya koymak olduğu düşünülürse, bu tutum doğal kabul edilmelidir.

Yaratıcılık ve aile ilişkisini ortaya koyan araştırmalarda, şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Çocukların yaratıcılıklarının geliştirilmesinde babanın etkisi zayıftır.
2. Yaratıcı kişiler genelde ilk çocuk veya üzerinde en fazla itina gösterilen çocuklar olduğu saptanmıştır.
3. Üzerinde araştırma yapılan örneklerin genelinde yaratıcı çocukların yaşadıkları ev ortamlarının entelektüel veya kültürel çeşitli objelerle dolu olduğu görülmüştür.
4. Yaratıcı çocukların olduğu ailelerin sosyoekonomik yapısı incelendiğinde, orta veya ortanın üstündeki sınıftan olduğu görülmüştür.

Bir bireyin düşünce yapısının gelişmesinde aileye düşen görev onu denetimi hissettirmeden özgür bir ortam içinde yetiştirmek, ilgi duyduğu alanı belirlemek, o alanlardaki yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunmak ve en önemlisi aynı ailenin bir üyesi olsa bile her bireyi ayrı bir kişiliğe sahip olduğu gerçeğini unutmamaktır (Eriç, 1998: 130-134). Bireylerin düşünme yapısının gelişimi de farklılıklar gösterebilir.

Öğrencilerin merakı ve ilgisi potansiyel yaratıcılık için temel kaynaklardır (Csikszentmihalyi, 1996). Eğitim programı ve bilgilendirmenin yöntemleri, öğrencilerin ilgilerini ne kadar çok canlandırır ve beslerse, onların yeni sorular sormaya motive olma ve ırsak sonuçları keşfetme olasılıkları o kadar çok çoğaltılmış olur. Ne yazık ki, pedagoji ya öğrencilerin ilgilerini kabul eder ya da tümüyle görmezden gelir. En önemli pedagojik adımlardan birisi öğretmenlerin kendilerini her bir öğrencinin belirli istek ve ilgilerini edinmek olmalıdır ki program materyalleri bu istek ve ilgilerle ilintili olsun (Csikszentmihalyi & Wolfe 2000). Toppes (2003) ise öğretim sürecinde yaratıcı düşünmeyi geliştirmek için problem çözme becerilerinin yanında, transfer becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlik ve uygulamalara yer vermenin ve öğretme ortamında öğrencilere, duygu ve düşüncelerini rahatça ifade etme, yeni denenceler üretme ve bu denenceleri test etme olanağı sunmanın gerekli olduğunu belirtmektedir.

Kneller, programdaki yaratıcılığı geliştirmede orijinalliği teşvik eden ve aynı zamanda her farklı olayın farklı düzeylerde orijinallik gerektirdiğini ortaya koyan daha bütünleştirici bir yaklaşımı önermektedir. Aynı zamanda öğrencinin bilgiyi yapılandığı sırada anında ödüllendirilmesini içermektedir. Bu şekilde öğrenci yeni olandan haz duymaya devam edecektir. Sınıf içerisinde ilginç sorular soran öğrencileri ödüllendirmeli, yaratıcılığı kapsayan bazı davranış, alışkanlık ve beyin fırtınası gibi becerileri işe koşmalıdır. Öğretmenler öğrencileri zorlayıcı fikirlerle öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini geliştirmeye çalışmalıdırlar. Son olarak öğretmen öğrencideki şu nitelikleri geliştirmekle

yükümlüdür: problemlere duyarlı olma, merak, araştırma isteği, bağımsız çalışma, algı ve gözlemin gücü ve daha önce bağlantısı kurulmamış fikirlerin bağlantısını kurma (David, 1998:12). Bu yükümlülükleri olan öğretmenler problemlere karşı duyarlı, meraklı ve çok yönlü düşünen bireyler olarak yetiştirilmelidirler. Çağdaş bir eğitimciden beklenen, sorunlara çözüm getiren yaratıcı düşünce sistematığının bireyde geliştirilmesini sağlamaktır. Bu nedenle bir eğitimciden öğrencilerini kişilikli bir birey olarak kabul etmesi, onları özgür davranmaya özendirilmesi, kendisinin de onlara model olma niteliği taşıması, sürekli kendini yenileyebilmesi, kitleleri heyecana getiren ve sevecen özelliğinin olması, bildiklerini kendisinden emin ve kolay anlaşılabilen bir biçimde aktarabilmesi ve verdiği bilginin daima amacını vurgulaması beklenir. Eğitimci kendisinin bir kişilik yaratıcısı olduğunu unutmamalıdır (Eriç, 1998: 141). Öğretmenler bireylerin yetiştirilmesinde önemli role sahip olduklarından, öğrencilerini yaratıcı düşünen bireyler olarak yetiştirmelidirler.

Bilginin otoriter kaynağı olmak yerine yaratıcı düşünmeyi destekleyen öğretmen rehber ve yardımcı olmalıdır. Bu bir anlamda onların model olarak merak ve tutkuyla yeni bir şeyin üretiminde yer almalarını gerektirmektedir. Eğer üniversite öğretim elemanları etkili bir model olarak görev alacaklarsa yeniliğin üretim sürecinde bizzat aktif olmalılar. Burada önemli olan var olan bilginin aktarımı değil öğrencilerin bilgiyi keşfetmeleri kendileri için yapılandırılmaları ve problemleri çözmek için yönlendirilmesidir (Cropley, 2001: 168). Öğrenciler üzerine empoze edilmiş programlar yaratıcılığı büyük oranda sınırlandırmaktadır. Otokratik ortamda yaratıcılık geliştirilememektedir (Yıldırım, 1998: 241). Demokratik olmayan ortamlarda yaratıcılığın gelişiminin kısıtlanacağından sınıf ortamının demokratik olarak düzenlenmesi yararlı olacağı söylenebilir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada, Türkçe Öğretmenliği öğrencilerinin yaratıcı düşünme düzeyleri ile sosyo-kültürel özelliklerinin ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini sosyo-kültürel özelliklerin hangisinin yordadığı da belirlenmek istenmiştir. Anadil öğretiminde yaratıcı düşünmenin önemli olduğu düşünüldükçe, sosyo-kültürel durumun yaratıcı düşünme ile ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla bu araştırma planlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada, betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde (n=62)

okuyan öğretmen adayları üzerinde yapılmıştır. Öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme düzeylerini belirlemek amacıyla Torrance Yaratıcı Düşünme Testi A formunun, Sözel Yaratıcı Düşünme Testi kullanılmıştır. Sözel Yaratıcı Düşünme Testi, 7 alt ölçekten oluşmaktadır. Sözel kısım; Soru Sorma; Nedenleri Tahmin Etme; Sonuçları Tahmin Etme; Ürün Geliştirme; Alışılmadık Kullanımlar; Alışılmadık Sorular; Farz edin ki: alt testlerinden oluşmaktadır. Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin bütünü için cronbach alfa güvenirlik katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır. "Torrance Yaratıcı Düşünme Testi"nin değerlendirilmesi Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin norm ve kriter dayanaklı ölçütlerini kapsayan yönergeler doğrultusunda yapılmıştır. Testte verilen cevapların miktarı akıcılık puanı, cevapların kaç ayrı türde düşünüldüğü esneklik puanı, alışılmadık olması ise orijinallik puanı olarak değerlendirilmektedir. Bu alt ölçeklerden elde edilecek veriler, akıcılık, esneklik, orijinallik becerilerine göre değerlendirilmiştir. Sosyo-kültürel özellikler ise, araştırmacılar tarafından hazırlanan Sosyo-kültürel durum ile ilgili kişisel bilgi formu ile belirlenmeye çalışılmıştır. Akademik başarı puanı olarak ise, öğrencilerin genel akademik başarı ortalama puanları kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler analiz edilerek öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme düzeyleri ile sosyo-kültürel durumları arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yaratıcılık düzeyleri ile sosyo-kültürel değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla değişkenlerin ara korelasyonu hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin yaratıcılık düzeylerini sosyo-kültürel değişkenlerin yordama gücü belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin yaratıcılık düzeylerini sosyo-kültürel değişkenlerin yordama gücü belirlemek için Basamaklı Regresyon (stepwise regression) analizleri yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırma verileri analiz edilerek elde edilen bulgular ve bulgularla ilgili araştırmalar göz önüne alınarak yorumlanmıştır. Öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri ile ilgili değişkenler arasındaki ilişki düzeyini gösteren ara korelasyon katsayısı bulguları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Yaratıcılık Düzeyleri İle İlgili Diğer Değişkenler Arasındaki İlişki Düzeyi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Akıcılık	1.00												
2. Esneklik	.846**	1.000											
3. Orijinal	.918**	.722**	1.000										
4. Yaratıcılık toplam	.990**	.873**	.949**	1.000									
5. Cinsiyet	-.218	-.124	-.252*	-.221	1.000								
6. Yas	-.070	-.027	-.131	-.084	.102	1.000							
7. Oturduğu yer	-.002	-.052	.035	.000	-.201	.105	1.000						
8. Anne mesleği	.390**	.189	.303*	.343**	-.173	-.065	.096	1.000					
9. Baba mesleği	.138	-.021	.107	.105	-.094	.093	.192	.233	1.000				
10. Kardeş sayısı	-.200	-.283*	-.205	-.226	.241	.044	-.200	-.159	.273	1.000			
11. Akademik başarı	.281*	.266	.299*	.296*	-.571	-.114	.093	.069	.124	-.031	1.000		
12. Anne eğitimi	-.099	-.028	-.105	-.092	-.068	-.113	.234	.196	-.302*	-.713**	-.128	1.000	
13. Baba eğitimi	-.121	-.002	-.067	-.087	-.148	.018	.349	-.021	-.319*	-.514**	-.110	.576	1.000

* P < 0.05

** P < 0.01

Tablo 1'de öğrencilerin yaratıcı düşünme düzeylerinin ölçütü olan **Torrance Yaratıcı Düşünce Testi** puanları ile öğrencilerin sosyo- kültürel durumları ile ilgili bilgi formundan elde edilen veriler ve akademik başarı puanları arasındaki ilişki düzeyiyle ilgili hesaplanan korelasyon katsayılarının sonuçlarına göre toplam yaratıcı düşünme ile anne mesleği arasındaki ilişki düzeyi ($r=0.43$) 0.01 düzeyinde, akademik başarı ile toplam yaratıcı düşünme düzeyi arasındaki ilişki ($r=0.296$) ise 0.05 düzeyinde anlamlıdır. Yaratıcı düşünme alt ölçekleriyle diğer değişkenler arasındaki korelasyon sonuçlarına göre, öğrencinin akıcılık puanı ile anne mesleği arasındaki ilişki düzeyi ($r=0.390$) 0.01 düzeyinde, akademik başarı ile akıcılık puanı arasındaki ilişki düzeyi ($r=0.281$) 0.05 düzeyinde anlamlıdır. Anne mesleği ile orijinallik puanları arasındaki ilişki düzeyi ($r=0.303$) 0.05 düzeyinde anlamlıdır. Kardeş sayısı ile esneklik puanı arasındaki ilişkide ($r= -.283$) ise 0.05 düzeyinde negatif yönde bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Orijinallik ve cinsiyet arasında da ($r=-.252$) 0.05 düzeyinde negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yaratıcı düşünme toplam ve alt boyutları ile diğer sosyo kültürel değişkenler arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Gönen ve arkadaşları (1997) 5-6 yaşlarında ana okuluna devam eden 60 kız ve erkek çocukların yaratıcılıklarında yaş ve cinsiyetin etkilerini araştırmışlar ve anlamlı bir fark bulamamışlardır. Esneklik, orijinallik ve zenginleştirme puanlarında kızlar lehine bir sonuç kaydedilmiş, akıcılık boyutunda ise, erkek çocuklar kızlara göre daha yüksek puan almışlardır. Gönen'nin çalışmasıyla çalışma bulguları arasında paralellik görülmektedir. Bu

çalışmada da yaş ile yaratıcılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Cinsiyetle de negatif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Bu bulguları destekler nitelikte olan bir başka araştırma ise, Mangır, Oral ve Aral (1991)'in yapmış oldukları araştırmadır. Çalışmada, ait ve üst sosyo-ekonomik düzeyin cinsiyetin, doğum sırasının, okul öncesi döneminde ilgilenenlerin, kardeş sayısının, anne-baba yaşının ve eğitim düzeylerinin annesinin çalışma durumunun ve baba mesleğinin etkili olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Sonuçta çocukların yaratıcılıklarında sosyo-ekonomik düzeyin, okul öncesi dönemde ilgilenenlerin, kardeş sayısının, anne baba yaş ve eğitim düzeylerinin, annenin çalışma durumunun ve baba mesleğinin önemli olduğu, cinsiyetle doğum sırasının önemli olmadığı bulunmuştur. Bu araştırma sonuçları ile yapılan araştırma sonucu paralellik gösterirken, Öncü'nün yapmış olduğu araştırmada bazı farklılıklara raslanmıştır. Öncü (1989) araştırmasında, Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri ve Wartegg-Briedma Kişilik Testi aracılığı ile 7-11 yaş çocuklarının yaratıcılığı ve kişilik yapıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, yaratıcılığın çeşitli faktörlerinde ve kişilik özelliklerinde, yaş cinsiyet açısından anlamlı farklar olup olmadığını saptamak için varyans analizi yapılmıştır. Kız ve erkek deneklerin zihinsel, duygusal, kontrol-karar-eylem ve sosyal uyum boyutundan aldığı toplam puanların, Torrance, Yaratıcı Düşünme Testinin A formunun sözel ve şekilsel Testlerden aldıkları toplam puanların korelasyonları hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda; yaratıcılığın bazı faktörleriyle, kişilik özelliklerinden birkaçında yaş, cinsiyet açısından anlamlı farklar gözlenmiştir. Ayrıca kişiliğin özellikle bazı boyutlarının sözel ve şekilsel yaratıcılıkla anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, baba eğitimin yaratıcılıkla ilişkisi gözlenmemiştir. Oysaki Dinçer (1993) anaokuluna devam eden beş yaş grubu çocukların anne baba tutumları ile yaratıcı düşünceleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Sonuçta aile tutumları ve yaratıcılık arasında ele alınan bazı boyutlarda anlamlı ilişkiler olmasına rağmen çok kuvvetli ilişkiler ortaya çıkmamıştır. Üniversite mezunu babaların çocukları ilkokul mezunu babaların çocuklarından anlamlı olarak daha yaratıcı bulunmuşlardır. Kız ve erkek öğrencilerin yaratıcılık puanları karşılaştırıldığında, zenginleştirme boyutunda kızlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki sosyo kültürel özellikler ve çevre bireylerin yaratıcı düşüncelerinin gelişmesinde etkili rol oynayabilir. Bu araştırma sonuçlarında da diğer araştırmalarda olduğu gibi benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Yaratıcılık Düzeylerinin Annenin Mesleki Durumuyla Yordanmasına İlişkin Basamaklı Regrasyon Analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Yaratıcılık Düzeylerinin Annenin Mesleki Durumuyla Yordanmasına İlişkin Basamaklı Regrasyon Analizi

Basamak	Seçilen Yordayıcı Değişken	Yordama Gücü	Açıklanan Varyans
1	Annenin mesleki durumu	0.343	0.117

Tablo 2'de verilen Basamaklı Regrasyon Analizi sonuçları annenin mesleki durumu kullanılarak öğrencilerin yaratıcılık düzeylerindeki varyansın %12'sini açıklayabileceğini göstermektedir. Tablo 2'deki Basamaklı Regrasyon Analizi ve Varyans Analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Yaratıcılık Düzeylerinin Annenin Mesleki Durumuyla Yordanmasına İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Regrasyon	3803.703	1	3803.703	7.848	.007
Artık (Residual)	28595.215	59	484.665		

Tablo 3'teki Varyans Analizi sonuçları Basamaklı Regrasyon Analizi'nden elde edilen yordama gücünün anlamlı olduğunu göstermekte ve annenin mesleki durumunun yaratıcılık düzeylerinin en güçlü yordayıcısı olduğu görülmektedir ($r=0.343$). Bir bireyin düşünce yapısının gelişmesinde aileye düşen görev onu, denetimi hissettirmeden özgür bir ortam içinde yetiştirmek, ilgi duyduğu alanı belirlemek, o alanlardaki yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunmak ve en önemlisi aynı ailenin bir üyesi olsa bile her bireyi ayrı bir kişiliğe sahip olduğu gerçeğini unutmamaktır. Ailede çocuğun eğitilmesinde annenin çok önemli bir rolü vardır bu nedenle annenin iyi eğitilmiş ve kültürlü olması gerekir. Özellikle yaratıcı düşünceyi oluşturmada aileye düşen görev çocuğunu okulun eğitimine terk etmemek okul ve eğitim sistemine katılımı sağlayarak, eğitim sürecini bilinçli bir programla yaygınlaştırmak olmalıdır (Eriç:1998:133-139). Bu çalışmanın sonucunda da anne mesleğinin öğrencilerin yaratıcılık düzeyini yordayan en önemli değişken olduğu gözlenmiştir. Bu sonuca bağlı olarak çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde ve yaratıcı düşünme becerilerini kazanmasında annenin sosyo-kültürel durumunun etkili olduğu söylenebilir.

Yaratıcılık Düzeylerinin Akademik Başarıyla Yordanmasına İlişkin Basamaklı Regrasyon Analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Yaratıcılık Düzeylerinin Akademik Başarıyla Yordanmasına İlişkin Basamaklı Regrasyon Analizi

Basamak	Seçilen Yordayıcı Değişken	Yordama Gücü	Açıklanan Varyans
1	Annenin mesleki durumu	0.343	0.117
2	Akademik başarı	0.425	0.181

Tablo 4'te verilen Basamaklı Regrasyon Analizi sonuçları akademik başarının, annenin mesleki durumunun öğrencilerin yaratıcılık düzeylerini yordama denklemine eklenmesiyle mesleki performans düzeyindeki varyansın %18'ini açıklayabileceğini göstermektedir. Tablo 4'teki Basamaklı Regrasyon Analizi ve Varyans Analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Yaratıcılık Düzeylerinin Akademik Başarıyla Yordanmasına İlişkin Varyans Analizi

Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Regrasyon	5849.937	2	2924.969	6.390	.003
Artık (Residual)	26548.981	58	457.741		

Tablo 5'teki Varyans Analizi sonuçları Tablo 4'te verilen basamaklı Regrasyon Analizinden elde edilen yordama gücünün anlamlı düzeyde olduğunu göstermektedir. Akademik başarının yaratıcılık düzeylerini yordama denklemine eklenmesiyle çoklu korelasyon katsayısında önemli sayılabilecek bir artış sağlamaktadır ($r=0.425$). Olive (1972) lise öğrencileriyle yapmış olduğu bir çalışmada, sosyal sınıf, zeka, iraksak düşünce ve okul başarısını incelemiştir. Sonuç olarak iraksak düşünce ile zeka arasında pozitif yönde kuvvetli bir ilişki bulmuştur. Iraksak düşünce ile sosyal sınıf ve okul başarısı arasında ise pozitif yönde fakat kuvvetli bir ilişki bulunamamıştır. Bu araştırma sonucunda ise, okul başarısı yaratıcı düşünmeyi yordayıcı bir değişken olarak gözlenmiştir. Bunun nedeni de Türkçe Bölümü öğrencilerinin bölümün özelliğinden dolayı yaratıcı düşünmeye daha yatkın oldukları söylenilebilir. Bu sebeple yaratıcı düşünme düzeylerinin akademik başarılarının yordadığı gözlenmiştir. Türkel (1998)'in çalışma sonuçlarında bu düşünceyi destekler niteliktedir. Türkel anadili öğretiminin yüksek öğretim düzeyindeki uzantısı olan Türk Dili derslerinin yaratıcı ve bilimsel düşünme davranışlarını ne ölçüde geliştirdiğini incelemiştir. Araştırmaya 382 fakülte öğrencisi ve 8 öğretim elemanı katılmıştır. Araştırmada veriler anket yoluyla toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre Türk Dili dersinin

öğrencilerde yazınsal ve öğretici nitelikli yapıtlarla ilgili yaratıcı ve bilimsel düşünme davranışlarını geliştiremediği, dinleme ve konuşmaya dayalı yaratıcı ve bilimsel düşünme davranışlarının gelişmesine az katkıda bulunduğu saptanmıştır. Öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri ile akademik başarıları arasında pozitif bir ilişki olduğundan öğrencilerin yaratıcılık düzeylerini akademik başarıları yordamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkçe Öğretmenliği öğrencilerinin yaratıcı düşünme düzeyleri ile sosyo-kültürel özelliklerinin ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin yaratıcılık düzeyiyle anne mesleği, akademik başarı düzeylerinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler gözlenirken, kardeş sayısı ve cinsiyet arasında negatif ilişkiler saptanmıştır. Yaratıcılık ve aile ilişkisini ortaya koyan araştırmalarda, şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Çocukların yaratıcılıklarının geliştirilmesinde babanın etkisi zayıftır.
2. Yaratıcı kişiler genelde ilk çocuk veya üzerinde en fazla itina gösterilen çocuklar olduğu saptanmıştır.
3. Üzerinde araştırma yapılan örneklerin genelinde yaratıcı çocukların yaşadıkları ev ortamlarının entelektüel veya kültürel çeşitli objelerle dolu olduğu görülmüştür.
4. Yaratıcı çocukların olduğu ailelerin sosyo-ekonomik yapısı incelendiğinde, orta veya ortanın üstündeki sınıftan olduğu görülmüştür.

Bir bireyin düşünce yapısının gelişmesinde aileye düşen görev önu denetimi hissettirmeden özgür bir ortam içinde yetiştirmek, ilgi duyduğu alanı belirlemek, o alanlardaki yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunmak ve en önemlisi aynı ailenin bir üyesi olsa bile her bireyi ayrı bir kişiliğe sahip olduğudur. Yordama gücü hesaplamaları sonucunda da anne mesleği ve akademik başarının yordayıcı değişken olduğu gözlenmektedir. Bu sonuca bağlı olarak çocuğun yaratıcılığının gelişmesinde ve yaratıcı düşünme becerilerini kazanmasında annenin sosyo-kültürel durumunun ve okul ortamının etkili olduğu söylenilebilir.

ÖNERİLER

1. Eğitim ortamları yaratıcılığı geliştirecek nitelikte ve demokratik olmalıdır.
2. Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının ders programlarına yaratıcılıklarını geliştirici dersler konulmalıdır.
3. Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde derslerde, yaratıcılığı artırıcı öğrenme öğretme etkinliklerine işe koşulmalı ve eğitim ortamları eğitim materyalleri, kaynakları yönünden zenginleştirilmelidir.
4. Yaratıcı düşünceye sahip öğretmenlerin yetiştirileceği eğitim ortamı demokratik olmalı ve öğrenciler kendilerini kolayca ifade edebilmelidirler.
5. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlere yaratıcılık eğitimi ile ilgili hizmet-içi eğitim seminerleri düzenlenmeli ve öğretmenlerin bu çalışmalara katılmaları sağlanmalıdır.
6. Buna benzer çalışmalar daha geniş örneklem grubu üzerinde ve değişik branşlarda yapıldığında daha etkili sonuçlar ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

- Aslan, A.E. (1994). *Yaratıcı Düşünce Yeteneğine Sahip Ergenlerin Danışmanlığa İhtiyaç Duydukları Problem Alanları Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bonk, J.C. ve Smith G.S. (1998). "Alternative Instructional Strategies for Creative and Critical Thinking in Accounting Curriculum". *Journal of Accounting Education*, 16 (2) p. 261-293.
- Csikszentmihalyi, M. and Wolfe, R. (2000). "New Conceptions and Research Approaches to Creativity: Implications of a Systems Perspective for Creativity in Education". *International Handbook of Giftedness and Talent*. (ed. Heller, Kurt A.; Mönks, Franz J.; Sternberg, Robert J.; Subotnik, Rena F.) UK.
- Cropley, J. A. (2004). *Creativity in Education & Learning*. London: Routledge Falmer.

- David, J. (1998). What Does It Mean To Be Creative. Ed: Ashvroft K.& James D. *The Creative Professional Learning To Teach 14-19-Years-Old*. Florence, KY, USA: Falmer press.
- Emir, S. (2001). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaratıcı Düşünmenin Erişiyeye ve Kalıcılığa Etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emir, S., ve Bahar, M. (2003). *Yaratıcılıkla İlgili Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2003-1 (1) s: 111-122.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1994). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Eriç, M. (1998). *Kültür ve Yaratıcılık*. İstanbul: Kazancı Yayınları.
- Gönen; M., Uzmen, S. Akçin, N. ve Özdemir, N. (1987). Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Çocuklarında Yaratıcı Düşüncenin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Sayı: 65 s. 64-67*.
- Isenberg J.P.; Jalongo M.R. (1997). *Creative Expression And Play in Early Childhood*, Prentice-Hall. Inc. New Jersey.
- Mangır, M.,O. ve Çağatay N.A. (1991). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Dokuz Yaş Çocuklarının Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi Sayı 79. Cilt 15: 10-19*.
- Olive, H. (1972). The Relation of Divergent Thinking to Intelligence Social Class, and Achievement in High-School Students. *The Journal Of Genetic Psychology* p.121,179-186.
- Öncü, T. (1989). *Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri ve Wartegg-Biedma Testi Aracılığıyla 7-11 Yaş Çocuklarının Yaratıcılığı ve Kişilik Yapıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özden, Y. (1997). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Saban A.(2000). *Öğrenme-Öğretme Süreçleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- San, İ. (1993). *Sanatta Yaratıcılık (Oyun-Drama)*. Yaratıcılık ve Eğitim. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Sungur, N. (1999). *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Torrance, E. P. Ball. (1974). *Torrance Test of Creative Thinking, Norm-Technical Manuel*. Bensenville: Scholastic Testing Servis, inc.
- Topses, G. (2003). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Türkel, A. (1998). *Yüksek Öğretim Türk Dili Derslerinin Yaratıcı Ve Bilimsel Düşünme Açısından Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vernon, G., P.E.A. (1977). *The psychology an Educational of Gifted Children*, London: Methuen.
- Weiss, H. Donald (1993). *Problem Çözümünde Yaratıcılık* (Çev. Doğan Şahiner). Cep Yönetim Dizisi. 1. Baskı, İstanbul.
- Yıldırım, R. (1998). Yaratıcılık ve Yenilik. *İstanbul: Sistem Yayıncılık*.
- Young, J. (1985). *What is Creativity?* Journal of Behaviour. 19 (2) p. 77-87.